

Historické kořeny a teoretická východiska sociální politiky

Sociální politika jako teoretická disciplína vychází z filozofie, sociologie, ekonomie, práva, historie, sociální a kulturní antropologie a dalších oborů.

Osnova:

1. Historie sociálních (sociálně politických) idejí, principů a institucí.

- Prehistorická společenství lovců a sběračů, pastevců a zemědělců
- Starověké civilizace
- Antické státy
- Křesťanství
- Středověká Evropa
- Novověk – průmyslová revoluce
 - Utopisté
 - Osvícenství
 - Liberalismus
 - Socialismus
- Základy moderní společnosti
 - Boj o rozdělení světa
 - Světová hospodářská krize
 - 1. světová válka
 - 2. světová válka
- Sociální stát

2. Teoretické koncepce - východiska moderního státu

- Liberalismus
- Kosenzuální teorie (společenská smlouva, solidarita)
- Teorie konfliktu (Marx, Dahrendorf)
- Politický klientelismus
- Konzervatismus

3. Realita moderních států

4. Řád a svoboda

1. Historie sociálních (sociálně politických) idejí, principů a institucí.

Ideje – principy – instituce

Vyvíjejí se souběžně a vzájemně se ovlivňují

1.1. Prehistorická společenství lovců a sběračů, pastevců a zemědělců.

Rodová a kmenová solidarita

Biologické, psychologické i sociální kořeny altruismu a solidarity

Dnes ještě u některých kmenů v Austrálii, Oceánii, Africe

1.2. Starověké civilizace – despocie.

Paternalismus

Hierarchicky uspořádaná společnost: panovník (vládce, velekněz, soudce)
kněží, úředníci, vojáci
svobodní občané
otroci

Příklady:

Babylon – Chammurapi (1790-1750 př.n.l.) - zákoník

Indie – kastovní uspořádání společnosti – hinduismus, buddhismus
(kasty 1500 - 500 př.K., Buddha 6.st. př.K.)

Egypt – faraón, kněží, úředníci

Čína (Konfucius - 6 st. př.K., Lao-c'- 6. st. př.K.)

Palestina (Starý zákon, Mojžíš, Proroci)

1.3. Antické státy.

Demokracie – účast svobodných občanů na řízení společnosti
odmítání slabých (likvidace) – ideál silného zdravého člověka

Platon, Aristoteles, stoikové, epikurejci

soucit a pomoc nebyly považovány za kladné hodnoty,

ideál = svobodný (silný) občan, otroci nebyli plnoprávními občany

Filantropie – původně milost helénského krále, později lidumilnost,
dobročinnost

Římská říše - demokracie se prolíná s paternalismem

1.4. Křesťanství.

Sociální aspekt, prvotní církve, feudální období - církve a moc

Starý zákon – sociální principy – situace a historie židovského národa

Spravedlnost - „vdovy a sirotci“

Nový zákon – radikální učení Ježíše Krista

Láska (caritas), charitativní činnost Církve – řády i jednotliví křesťané

1.4. Středověká Evropa.

Paternalismus (klientelismus)

Hierarchicky uspořádaná společnost: panovník – místní feudál – poddaní
Církev a její sociální aktivity, obce, města, cechy

1.5. Novověk – průmyslová revoluce.

Narůstání sociálních problémů

Utopisté

Thomas Moore (1477 -1534), Thomaso Campanella (1568 -1639) - Sluneční stát (v čele s papežem), Saint-Simon (1760 -1825) - Francie - věda, morálka, náboženství, Robert-Owen (1804 -1892) - USA - New Harmony - kolonie

Osvícenství – rozum - svoboda, rovnost, bratrství – francouzská a americká revoluce, J. J. Rousseau, Voltaire

Liberalismus

Socialismus

1.6. Základy moderní společnosti.

Moderní státy -19. a 20. století průmyslová revoluce - tržní mechanismus, dělnická třída, urbanizace

Narůstají sociální problémy.

August Comte (1798 - 1857) - princip přerozdělování

Emil Durkheim (1858 - 1917) - sociální systém

Karel Marx (1818-1883), Bedřich Engels (1820 - 1895), sociálně demokratické ideje, sociální spravedlnost, ale také extrémní pojetí – světová revoluce - komunismus

Politické revoluce - lidská práva - občanská, politická, sociální

Vznikají a rozvíjejí se moderní státy

korporace, odbory, podnikatelé,

sociální zákony

světová hospodářská krize,

totalitní systémy – Rusko (SSSR) - bolševizmus, Německo- nacizmus

2. světová válka

1.7. Sociální stát.

2. pól. 20. století - odraz situace po 2. svět.válce

Idea moderního státu:

- lidská práva
- pluralitní demokracie

- tržní hospodářství
- morálka, solidarita

2. Teoretické koncepce - východiska moderního státu

2.1. Liberalismus

2.1.1. Klasická liberální teorie

Adam Smith (1723 - 1790) *Pojednání o původu bohatství národů* („neviditelná ruka trhu“)

Minimální úloha státu: - ochrana před vnějším i vnitřním násilím, zřizovat a udržovat veřejná díla instituce, které nemohou být zajištěny soukromníky, trh je mechanismem zajišťujícím ekonomickou spravedlnost (rovnost šancí)

Ideologie individualismu (USA)

- každý má tvrdě pracovat, aby uspěl v soutěži s ostatními
- ti, kteří tvrdě pracují mají být odměněni bohatstvím, prestiží a mocí
- rovnost znamená rovnost šancí
- ekonomické selhání je vlastní chybou jedince

srovnej: Max Weber - Protestantská etika

Mezi 2 válkami - ústup liberalismu - válka, krize

Po 2. světové válce - nový nástup liberalismu

2.1.2. Krajní liberalismus - libertariánský liberalismus

F.A. von Hayek, R. Nozick.

2.1.3. Umírněný neoliberalismus

připouští minimální státní zásahy (80. léta) připouští regulaci spojení s konzervatismem - M. Thatcherová - R. Reagan

2.2. Kosenzuální teorie

2.2.1. Teorie společenské smlouvy

„Smlouva“ mezi občany a státem

společnost je důležitější než jedinec, důraz na systém a jeho fungování

2.2.2. Teorie solidarismu

v ekonomické a sociální oblasti - redistribuce

velká úloha státu - koordinující, přerozdělovající

2.3. Teorie konfliktu

2.3.1. marxistické pojetí - třídní boj - diktatura proletariátu

2.3.2. nemarxistické pojetí - stát je nástrojem řešení sociálních konfliktů - donucovací role státu

Dahrendorf („dvoutřetinová společnost“) - Esping-Anderson

2.4. Politický klientelismus

Stát je generalizovaný patron, občan - klient

souvisí s rozvojem vědy a techniky, která omezuje nezávislost člověka

2.5. Konzervativní přístup

Prochází napříč předchozími teoriemi, představuje řadu modelů ideální společnosti, nejde o „staremilství“, ale o snahu zachování tradičních osvědčených hodnot, stabilitu, sociální integraci „každá revoluce je škodlivá“

hierarchické uspořádání společnosti - řád

společné prvky s liberalismem:

svoboda, lidská práva - ale společenské rozdíly

soukromé vlastnictví, trh - ale dohled státu

společné prvky s konsenzuální teorií, teorií konfliktu i klientelismu - úloha státu a korporací, úloha církví jako strážkyně tradičních hodnot

Proudy:

- liberální konzervatismus
- státní paternalismus - ne v ekonomice
- korporativistický model
- feudální model
- model sociální podpory - min. podpora „zasloužilým chudým“ jinak každý sám za sebe

3. Realita moderních států

V praxi se politika (politická orientace) konkrétních moderních států nachází v jednotlivých kvadrantech podle následujícího schématu:

4. Řád a svoboda

„Inteligentní bytosti mohou mít zákony, které si samy vytvořily, ale mají i takové, které si samy nevytvořily“

Charles de Montesquieu (1689 - 1755) „*O duchu zákonů*“

Pojem řádu - nezbytnost řádu

člověk je součástí stvoření - potřeba uspořádanosti

člověk touží po řádu – po jistotě

řád - svoboda (rozpor?)

Trojí pojetí řádu:

- pořádek („ordnung“)
- taxis - vytvořený, exogenní - organizace
- kosmos - stvořený, endogenní, spontánní

chaos nemusí být negativní, je komplementární ne kontradiktorní ke kosmosu
moderna - postmoderna

postmoderna - návrat k přirozenému řádu, ekologie, lidská práva, právo žen aj.
- nebezpečí odmítnutí řádu

Společenský řád.

Filozofie, sociologie, politologie, ekonomie

Michael Novak: *Duch demokratického kapitalismu*

Jednota 3 „světů“ - samostatných, ale vzájemně s ovlivňujících

1. Technicko-ekonomický řád (struktura, systém)

Bohatství, majetek, materiální hodnoty - statický pohled.

Tvorba hodnot - dynamický pohled.

Subjekty - jednotlivci, korporace, stát - výrobci, spotřebitelé.

Vztahy mezi subjekty - tvorba, rozdělování hmotných statků.

Relativní nezávislost technicko-ekonomického systému,

vlastní pravidla - racionalita, fungování

ideologicky, politicky a morálně neutrální, ale ovlivňuje politický i morální řád.

2. Politický řád (systém)

Politika - správa věcí veřejných - řízení státu a vztahů mezi státy,

účast politických subjektů (jednotlivců, skupin, stran...) na řízení státu a veřejného života

Formy společenské organizace : anarchie, demokracie, totalita

Nástrojem k prosazení zájmů a cílů je politická moc. Boj o moc různými prostředky.

Moc - zákonodárná, výkonná, soudní

Problém moci

Snaha každé vlády soustředit moc - byrokracie

Snaha ovládnout ekonomický i kulturní systém (včetně morálky)

Příklady:

Totalitní režimy, Církev a stát

Problémy demokracie (Alexis de Tocqueville (1805 -1859))

- Tyranie většiny (etnické a jiné menšiny)
- Tyranie veřejného mínění
- Demokratický despotismus (individualismus - likvidace odpůrců)

Složitost demokratického systému, kontrola - kontrolní mechanismy

3. Morálně-kulturní řád

Hodnotový systém, morálka, poznání, dobro a zlo

nejproblematictější, nejvíce selhávající, nejdůležitější

„kulturní mezera“

Bez existence morálního řádu nemohou ekonomický a politický řád fungovat, vedou k nerovnováze, mohou vést ke katastrofě.